

12. Česká poezie 20. a 30. let 20. st.

- vývoj ohraničen dvěma svět. válkami
- 28. 10. 1918 vznik ČSR jako jeden z tzv. nástupnických států Rak.-Uh.
- boj o charakter republiky
- mnohé obtíže (státní uspořádání, hranice, parlament...)
- 20. léta: situace se stabilizuje, ČSR demokratickým státem
- poč. 30. let: hosp. krize → zhoršení život. podm., **nebezpečí fašismu** (v pohraničí Sudetoněmecká strana – K. Henlein), ČSR se fašismu brání
- 30. 9. 1938 **Mnichovská dohoda** – 4 státy (Ang., Fr., Něm., It.) přenechávají čs. pohraničí Německu v zájmu zachování evropského míru → důsledky ničivé
- 15. 3. 1939 tragický zánik ČSR → **Protectorát Čechy a Morava** (Slovensko den předtím odtržení a vytvoření protifašistického Slovenského štátu)

Skupina Devětsil – avantgardní umění /1. pol. 20. let/

- **avantgarda** (fr. l'avant garde = předvoj)
  - rozchod se vším, co kdy v životě i umění platilo
  - heslo: začít znovu a zcela jinak
  - snaha zformovat „nového člověka“, změnit s uměním i život
  - vytváření nové skutečnosti, nenapodobuje se přirozený svět
- vznik 1920 na **pražských gymnáziích** = volné sdružení avantgardních umělců, levicově orientovaných
- zakladatelem **Vl. Vančura**
- název podle brzké jarní **květiny**, která také přináší něco nového
- vliv francouzské poezie (Apollinaire)
- témata: **civilizace**, velkoměsta, technický pokrok, **exotika**, cestování, cirkus, pouť
- odmítají sloužit svým uměním vládnoucí vrstvě, usilují o **nový život. styl**, nesnaží se ale o nový umělecký směr, propagují program prolet. umění
- hledají **nové výrazové prostředky**: **asociace** = nekontrolovaný tok myšlenek; tak se zvyšuje obrazovost básně, její otevřenost, nechává se unášet fantazií, hravost
- spojení **obrazu a básně**, nebo báseň je sama obrazem
- **asonance** = tzv. typ nedokonalého rýmu, kde stačí shoda koncové hlásky → dovoluje složitější obsah volnější tvorba

Proletářská poezie /1. pol. 20. let/

- vzniká ve 20. letech
- uplatňuje se **vlivem událostí** ← vítězství říjnové revoluce v Rusku, revoluční nepokoje
- určena hl. **dělníkům** a psána o nich (život dělníků, jejich postavení v práci a ve společnosti, jejich nespokojenost s režimem → vyzývá až k revoluci)
- **jednoduchá**, používá ty symboly, kterým dělníci rozumí (červená brava...), pravidelný verš a rým

- určena většinou k **recitaci**, ne ke čtení (někteří často neuměli číst)
- znaky: **revolučnost**, **kolektivismus**, **tendenčnost**, **optimismus**
- cílem dívat se na svět očima **proletariátu**, vyjadřovat se jako jeho příslušník a hájit jeho zájmy
- smrt Jiřího Wolkerera → konec vlivu proletářské poezie
- popírá individualismus České Moderny z roku 1895
- požadavek na autora: vyjít ze svého já ve vztahu ke společnosti

Jiří Wolker /1900–1924/ ČESKO

- *Prostějov, rodina dobře situovaného bankovníka
- lit., hudební i výtvarné nadání
- umírá mlád na tuberkulózu, napsal si svůj vl. epitaf
- „klasik“ socialistické lit.
- hledá krásu života v jednoduchosti prostých lidí, témata pokory a odevzdání se druhým, lyrika, jednoduchost, přesnost vyjádření

Proletářské umění

- programová stať; próza
- znaky prolet. umění, jeho zákl. východiska
- definice civilismu, problematika nových směrů, které jsou všelijak překrucovány, přísná pravidla proto brzy zanikají
- v ukázce tlumočí názory Devětsilu: neudržitelnost a nespravedlivost součas. řádu, věří v lepší přestavbu společnosti, nechťejí jen kritizovat skutečnost, chtějí o budoucnost bojovat (revolučnost), usilují o nové umění proletářské, umělec odhazuje kult osobního

Host do domu

- první sbírka básní, rozdělena do 3 oddílů (plus později báseň Svatý kopeček):
Chlapec – seznamuje se se světem, optimistické, až naivní láska
Ukřižované srdce – bída a utrpení
Host do domu – touha po harmonii, láska k světu

Pokora – svět existuje i díky malým prostým věcem, existence světa je závislá i na drobnostech

Svatodušní svátky – chlapec je na svátky sám v cizím městě, schází mu maminka, musí se ale obrnit a vydržet, i když čas utíká pomalu

Těžká hodina

- sbírka sociálních balad (změna žánru ← rozešel se s Devětsilem)
- prostředí ulice, továrny, městské periferie
- hl. hrdinové dělníci (→ proletariát) a jejich chudoba a utrpení
- změna pohledu na svět (těžká hodina = pomyslná hodina přerodu; hodina, v níž se ozývá poznání)

Těžká hodina – úvodní báseň; loučí se se svým dosavadním pohledem na svět (chlapecky naivním), nahrazuje jej novým hodnocením reality; hledá pravdu o světě, čin může změnit svět

Moře – dívá se na moře různými pohledy; podstatu moře odhaluje podle

člověka, který každý den zápasí s mořem kvůli obživě

Balada o očích topičových – topič přichází při své práci o zrak, umírá, ale s dobrým pocitem, že jeho práce žije dál → hodnota práce je trvalá, dílo přežívá svého tvůrce

Balada o nenarozeném dítěti – milencům se nešťastně podaří počít dítě, bída jim ale nedovoluje mít děti, musejí přes výčitky svědomí těhotenství přerušit

Balada o snu – dělníkovi se zdají sny o spravedlivém životě, po probuzení je ale realitou vždy zklamán; jeho dívka mu poradí, ať svůj sen zabije tím, že ho uskuteční (také se jí zdávalo o muži, když ho poznala, sen odešel)

Stanislav Kostka Neumann /1875–1945/ ČESKO

- začal publikovat už před 1. sv. válkou (lit. moderna; ovlivněn také dalšími směry)

- postup od anarchismu ke komunismu, nakonec levice zůstává věrný

- v mládí také ve vězení

- za 2. sv. války na černé listině kvůli levici → skrývá se

- prosazuje poezii všednosti, požaduje odpoutání se od starých lit. směrů

Knihla mládí a vzdoru

- sbírka shrnující počátečnická díla

Knihla lesů, vod a strání

- sbírka ovlivněná vitalismem, obdivem k přírodě (spravedlivé přírodní zákony)

Nové zpěvy

- sbírka ovlivněná civilismem; obdiv techniky

Rudé zpěvy

- sbírka agitační poezie (chce přesvědčit pro svou myšlenku – pro revoluci)

- dělníkům, o dělnících

- ženy mají být mužům v revoluci oporou

- rudá je barvou revoluce

Sonáta horizontálního života

- sbírka bojující proti fašismu; vyjadřuje se ke špaň. občan. válce

Srdce a mračna

- sbírka obdivující Sovětský svaz

Láska

- sbírka podle názvu pro něj neobvyklá

- zpovídá se ze své největší lásky k ženě, zároveň určitý obdiv ženy, ale přítomno i prolet. citění (snoubí soukromé s veřejným)

Poetismus /2. pol. 20. let/

- Biebl, Nezval, Seifert

- vzniká přímo u nás

- silný vliv na vznik má fr. poezie

- název odvozen od slova *poezie* → má přinést čtenáři příjemné zážitky

- charakteristické rysy:

- **protikladný** směr k proletářství (vzniká jako reakce na proletářské umění)

- umělecká lit. má člověku přinášet šťastný život, člověk si má **užívat** běžných radostí života, nemá se nechávat ovlivňovat veřejnými problémy

- **hravost, fantazie** (v námětu i formě)

- básně se přestávají psát běžným způsobem, dostávají **grafickou podobu** (→ kaligramy)

- často se nechávají ovlivnit **moderní technikou** (technika dává člověku více volného času → užívá si filmu, lidových zábav, více možností cestovat)

- nezcestovali autoři si často vymýšlejí

Surrealismus /30. léta/

- Biebl, Nezval

- působí jen na některé autory

- přiváží jej Nezval ze své cesty do Francie na poč. 30. let

- za zakladatele považován Apollinaire

- z básně je nutno vyloučit logiku, básně mají být volným tahem myšlenek (automatický text)

- odvolává se na učení psychologa a psychiatra Sigmunda Freuda (narozen do německé rodiny na Moravě), využívá jeho učení o snu a podvědomí

- báseň má být obrazem našeho podvědomí nekontrolovaného rozumem (každý verš je o něčem jiném, bez logických souvislostí)

Konstantin Biebl /1898–1951/ ČESKO

- ovlivněn proletářským uměním, poetismusem, surrealismem

- člen Devětsilu

- sebevražda

► sbírky proletářské:

Cesta k lidem

- pocit viny, že i sám se podílel na zabíjení (ukázáno ve slovech chlapce, kterého až příliš brzy naučili zabíjet)

Věrný hlas

- památce Wolkera; o všedních dnech obyčejných lidí

► sbírky poetické:

Zloděj z Bagdadu /téměř poetické/

- o osobní bolesti a smrti své první lásky, kterou poznal v Jugoslávii

S lodí, jež dováží čaj a kávu

- dojmy z Javy, psáno formou lyrického cestopisu

Zlatými řetězy

- také sociální problémy, vztah k domovu, vliv války

► sbírky surrealistické:

Nový Ikaros

- polytematické básnické pásmo
- vrcholem jeho meziválečné tvorby
- volný tok myšlenek inspirovaných zážitky z dětství, válkou a milost. zážitky
- Ikaros (básník) se volně vznáší v prostoru a čase

Nebe, peklo, ráj

Zrcadlo noci

Bezobav

- poslední sbírka, náznak předzvěsti smrti

Vítězslav Nezval /1900–1958/ ČESKO

- básník, prozaik, dramatik
- za svůj domov považuje Šamikovice na Vysočině
- otevřenost, temperament → snadno navazuje kontakty s lidmi
- přátelství s Wolkrem, Bieblem, Vančurou...
- člen Devětsilu, silný komunista
- spontánnost, představitost, potřeba přijímat stále nové smyslové vjemy a citové prožitky

► sbírky poetistické:

Pantomima

- poetismus; soubor různých textů

Papoušek na motocyklu

- báseň; požaduje použití asociací
- požaduje, aby báseň byla svébytným uměleckým dílem

Podivuhodný kouzelník

- báseň; jakýsi autoportrét básníka
- vypráví v symbolech o příchodu kouzelníka=básníka na svět
- má naučit lidi šťastně žít

Abeceda

- cyklus čtyřverší inspirovaný tvarem písmen

Básně noci

Podivuhodný kouzelník – zařazen sem také

Edison

- obdiv techniky, podnětem pohled na město ozářené Edisonovými žárovkami
- cení si lidské práce přinášející pokrok, práce po člověku zůstává – překonává jeho smrtelnost
- praž. hazardní hráč chce večer skočit z mostu, nakonec ale dojde domů a uvědomuje si, jaký život je; ve starých novinách uzře podobu Edisona s jeho nejnovějším vynálezem

Signál času

- báseň vyprovokovaná Edisonovou smrtí

Akrobat

- i akrobat je jednou dole, jednou nahoře – jako básník

Sbohem a šáteček

- inspirace cestami, vzpomíná na domov a touží po něm
- všechny poznatky a zážitky nám obohacují život

Sbohem a čáteček

- stejnojmenná úvodní báseň
- téma loučení – vždy těžké, ale i z toho si člověk do života něco odnáší

► sbírky surrealistické:

Žena v množném čísle

Košile

- dívky chrání svá ňadra košilí jako zahradníci chrání své ovoce na stromech

Absolutní hrobař

Praha s prsty deště

Jaroslav Seifert /1901–1986/ ČESKO

- Nobelova cena
- nejvýznamnější osobnost české poezie
- novinář, spisovatel, hl. básník
- není propagován (nechce psát agitační poezii)
- proletářská poezie → poetismus
- hájí právo na samostatnost

► sbírky proletářské:

Město v slzách

- dělnická Praha a slzy dělníka

Děti z předměstí

- chudí chlupci z předměstí jsou na prohlídce u hodného lékaře – je mu jich líto; až vypukne revoluce, musí být silní, aby ji podpořili

Samá láska

- proletářská/poetistická sbírka
- námět: život ve městě (už ne dělnické slzy, ale klady civilizace)

► sbírky poetistické:

Na vlnách TSF (bezdrátový telegraf)

- obdiv techniky, moderní civilizace – technika spojuje lidi, zkracuje vzdálenosti

Moře

- podobnost vln moře s vlnami dívčích vlasů – pojátkem námořník

Poštovní holub

- o proměnách lid. osudů v čase, láska k matce a domovu

Píseň

- loučení, konec, návraty, počínání nových věcí

Slavík zpívá špatně

- nesmyslnost války; spíše kladný vztah k revoluci, také ale zápory

Ruce Venušiny, Jaro sbohem

- návrat zájmu k politickým problémům a zájmu o naši zem

Náboženská poezie

- zvláštní ohlas, poměrně hodně čtenářů

- především na **vesnici** stále silné náb. citění → vycházejí mu vstříc i básníci; většinou katolické orientace

- básníci si uvědomují, že svět se dostává do krize, že lidé nectí morální hodnoty → chtějí napravit společnost; vracejí se i k poetice barokního umění

- v dílech zaznívá **víra** v absolutní jistotu božské autority a v bezvýhradnou platnost náb. mravních zásad

Jakub Deml /1878–1961/ ČESKO

- pův. kněz; přítel Otokara Březiny

- píše i pod vlivem impresionismu

- básně se nerýmují, jsou psány v próze

Moji přátelé – vypráví o svých přátelích z hlediska dobra a zla; obdiv k přírodě; podstatou lidského života je láska

Bohuslav Reynek /1892–1971/ ČESKO

- grafik, překladatel z FJ, básník

- barokní kontrasty dobra a zla, motivy rodného kraje, motiv smrti jako vykoupení z utrpení a bolesti

Rty a zuby

Jan Zahradníček /1905–1960/ ČESKO

- po Mnichovu útočí na demokratické tradice naší lit. → neslavně proslul

- dokáže však spojit důraz na katolické tradice s vlastenectvím, nepodléhá fašismu

- odmítá socialistickou revoluci

Jeřáby – sbírka dotýkající se krás české země, vztahy mezi lidmi nejsou tak krásné jako přírodní krásy a lidé se navzájem odcizují

Ruralismus /20. a 30. léta 20. st./

- „ruralis“ = venkovský

- čes. lit. směr

- proklamuje vesnickou tematiku, kult půdy a rodu, selství, sleduje proměňující se vztah venkova k městu

- např. **Jan Vrba**

Úpadková literatura

- braková literatura (rodokapsy, červená knihovna)

Další druhy umění

Film

- je ztělesněním výsledků moderní technické civilizace

Charles Chaplin, Frigo, Laurel a Hardy, Ejzenštejn, Otakar Vávra, Martin Frič, Vladislav Vančura, Karel Plicka

Hudba

Stravinskij, Šostakovič, Chačaturjan, Bohuslav Martinů

Malířství a sochařství

Rudolf Kremlička, Josef Čapek, František Bidlo, Karel Svoboda, Toyen (Marie Černínová), Jindřich Štýrský, Václav Špála, Jan Zrzavý

Architektura

- Otto Gutfreud

konstruktivismus

- vznik a centra: Rusko (Moskva a Petrohrad)

- slouží i socialismu

- primární konstrukce, účel, funkce

- nové materiály

Vladimir Tatlin (návrh Věže III. internacionály), **Antoine Peusner**, **Naum Gabo**
funcionalismus

- geometrické tvary

- primární funkce, hygiečnost, praktičnost, ekonomičnost

Ludwig Mies van der Rohe (Vila Tugendhat), **Adolf Loos** (Müllerova vila),

Le Corbusier (Zářící město v Marseilles)